

Zagrożenie i wskazania ochronne

Takson zagrożony w europejskiej części zasięgu (w obrębie *A. schoenoprasum*). W Polsce objęty jest ochroną prawną. W Karkonoszach wszystkie stanowiska znajdują się na terenie rezerwatów ścisłych w obrębie Karkonoskiego Parku Narodowego, obszaru włączonego do systemu Natura 2000. W niektórych przypadkach poważnym zagrożeniem są naturalne procesy erozji, zwłaszcza częste tam obrywy skalne całych zboczy, prowadzące do zniszczenia osobników oraz fragmentów siedlisk odpowiednich dla tego gatunku. W miejscach naturalnych wysięków wodnych kondycja czosnku w Karkonoszach jest bardzo dobra, niemniej konieczny jest stały monitoring na wszystkich stanowiskach. Natomiast w Masywie Pilsko realnym zagrożeniem jest powszechna tutaj turystyka górską, zarówno piesza, jak i narciarska. W jej wyniku może dojść do zniszczenia części torfowisk z udziałem czosnku syberyjskiego. Przykładem są zbocza Pilsko oraz otoczenie Hali Miziowej, gdzie nasilenie ruchu turystycznego jest wyjątkowo duże. Innym zagrożeniem jest postępujące zarastanie polan przez borówczyska i młodniki świerkowe, zarówno na stanowiskach, na których nie wykonywano żadnych zabiegów gospodarczych, jak i poddanych w przeszłości wypasowi i koszeniu. Nie stwierdzono

jednak radykalnych zmian w populacji (Bzowska 2008). Niemniej postuluje się ochronę aktywną opuszczonych łąk i półnaturalnych torfowisk przez okresowe koszenie, wypas i usuwanie podrostu świerka (Michalik 1996), powołanie pomników przyrody i użytków ekologicznych oraz dalszą obserwację stanu populacji czosnku na tym obszarze.

Paweł Kwiatkowski, Dagmara Martyniak
i Bronisław Wojtuń

Summary

In Poland *Allium sibiricum* occurs in the Karkonosze Mountains (Sudetes) and in the massif of Pilsko in the Beskid Żywiecki Mountains (Carpathians). In the Karkonosze, there are more than a dozen populations comprising over ten thousand individuals in total. The plant grows mostly in spring communities *Montio-Cardaminetea* and grassland communities. In the massif of Pilsko the total population has been estimated at over ten thousand individuals growing in fens belonging to the association of *Valeriano-Caricetum flavae*. Natural erosion processes (rockfalls) destroy many individuals in the Karkonosze; in the massif of Pilsko the pressure of tourism (trampling of fens) and natural succession (expansion of *Vaccinium myrtillus* and spruce) is a limiting factor to *A. sibiricum* population. It is necessary to reduce tourist pressure in the massif of Pilsko and to monitor populations in both areas.

EX

Allium carinatum L. Czosnek grzebieniasty

Rodzina: *Liliaceae* – liliowate

Status

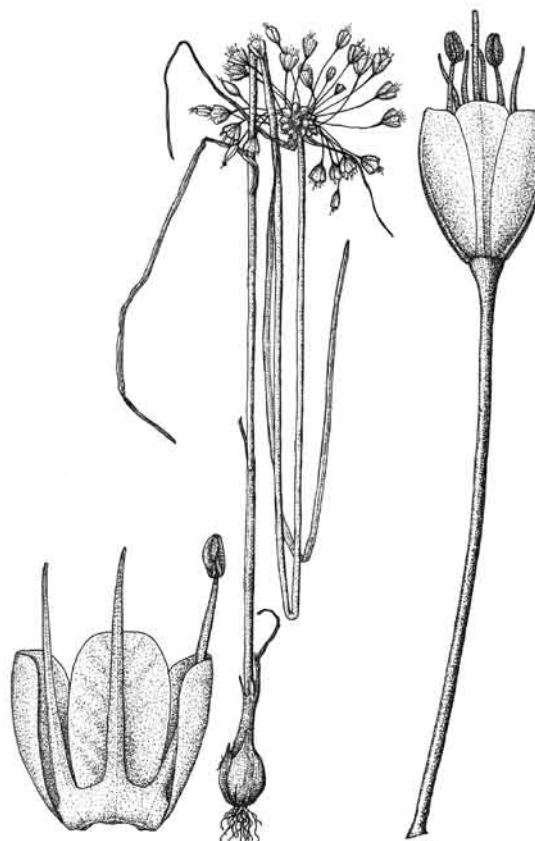
W Polsce gatunek wymarły. W krajach ościennych: zagrożony w Niemczech i na Słowacji, narażony w Czechach. Umieszczony na europejskiej czerwonej liście roślin naczyniowych.

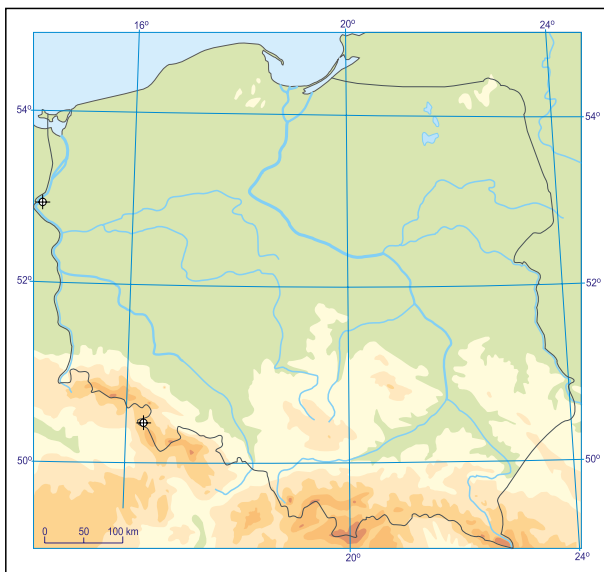
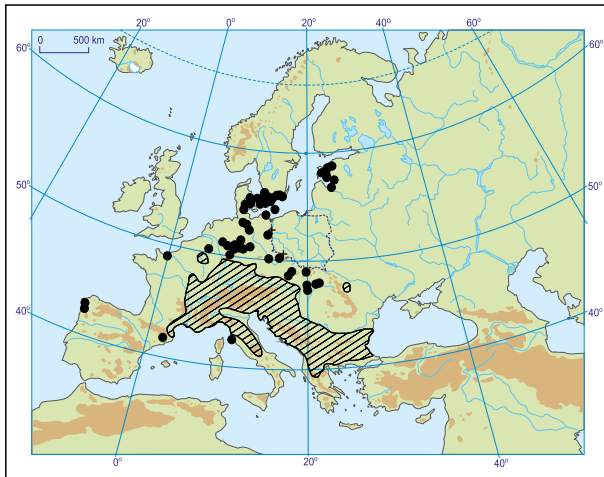
Uwagi taksonomiczne

Znane są dwa podgatunki: *A. carinatum* subsp. *carinatum* tworzący w baldachu zielone cebulki oraz *A. c.* subsp. *pulchellum* nietworzący cebulek. W Polsce występował podgatunek typowy (Raciborski 1919, Stearn 1980).

Rozmieszczenie geograficzne

Allium carinatum występuje głównie w środkowej i południowej części Europy oraz w Azji Mniejszej (Davis 1984; Meusel i in. 1965; Hultén, Fries 1986). Jego zasięg rozciąga się od Półwyspów Apenińskiego i Bałkańskiego, przez środkową i częściowo zachodnią Europę po Półwysep Skandynawski. W ostatnich latach został znaleziony w zachodniej części Ukrainy (Danylyuk 2009).

W środkowej i północnej części naszego kontynentu z reguły występuje na nielicznych stanowiskach. W północno-zachodniej części zasięgu stanowiska uważane są za wtórne; na Wyspy Brytyjskie został wprowadzony w 1789 r., a na siedliskach półnaturalnych obserwowany był od 1806 r.

Występowanie w Polsce

Na obszarze naszego kraju czosnek grzebieniasty notowany był tylko dwukrotnie. Z Doliny Dolnej Odry podany został przez E. Ulbricha w 1924 r. (Ulbrich 1924) ze zbocza w Bielinku nad Odrą. Nie został odnaleziony przez Celińskiego i Filipka (1958), ani przez późniejszych

badaczy flory rezerwatu. Ulbrich (*l.c.*) uznał stanowisko w Bielinku za naturalne, powołując się jednocześnie na podobne siedliskowo stanowisko Gaercka z 1853 r. z Frankfurtu nad Odrą. Drugie stanowisko znajdowało się w Sudetach Środkowych na Pogórzu Orlickim w okolicy Kudowy (Schube 1904a).

Siedliska i fitocenozy

Rośnie na skalistych, często wapiennych zboczach w zbiorowiskach łąkowych i murawach kserotermicznych, a także w zaroślach kserotermicznych. Jak podaje Ulbrich (*l.c.*), w Bielinku występował w pobliżu stanowiska *Dorycnium herbaceum*, a więc na zboczu o ekspozycji południowej, gdzie podłoże stanowią gliny zwałowe zawierające duże ilości węgla wapnia (Celiński, Filippek 1958). Rósł wówczas w zaroślach głógów, róż i jeżyn wraz z innymi gatunkami ciepłolubnymi, jak *Asparagus officinalis*, *Aster linosyris* czy *Stipa capillata* (Ulbrich *l.c.*).

Morfologia i biologia

Bylina, geofit, tworzy kulistą lub jajowatą cebulę o średnicy około 10 mm okrytą brunatnymi lub białymi błonami. Pęd o wysokości 0,2–1 m, sztywny, w dolnej połowie ulistniony. Wytwarza 2–4 liście do 20 cm długie i 1–5 mm szerokie, słabo rynienkowate. Kwiatostanem jest baldach o nierównych szypułkach. Kwiaty są lejkowato-dzwonkowate, o fioletowych lub purpurowych, grzebieniastych i tępych działkach okwiatu. Nitki pręcików są znacznie, nawet dwukrotnie dłuższe od działek.

Przyczyny wyginięcia

Czosnek grzebieniasty jest gatunkiem zagrożonym w całej europejskiej części zasięgu. Przyczyny wyginięcia rośliny w Polsce nie są znane.

Alina Stachurska-Swakoń

Summary

Allium carinatum has become extinct in Poland. Only two locations of this species were known: Bielinek in the Lower Odra valley (Ulbrich 1924) and the environs of Kudowa in the central Sudetes (Schube 1904). In Bielinek the plant grew on the steep south-facing slope of the Odra valley, on the substrate consisting of boulder clay with a high calcium carbonate content. The plant occurred in the scrub of *Crataegus* sp., *Rubus* sp., *Rosa* sp. accompanied by xerothermic species, such as *Asparagus officinalis*, *Aster linosyris* or *Stipa capillata*. The cause of its extinction is unknown.

